

החמור והעורב

אשרף פואח'רי

זה שנים רבות מלווה מוטיב החמור את עבודותיו של אשרף פואח'רי. החמור מופיע כמוטיב באין-סוף סיטואציות, אירוניות, עליזות, פוליטיות, מכאיבות או ביקורתיות. פואח'רי רואה עצמו כמחויב מוסרית לאמנות – כביטוי אמיץ של עמדתו מול המציאות המורכבת בישראל. בדרכו המקורית המיוחדת משחק פואח'רי בתמונות עמוסות, מפעיל הומור אירוני, לשון רב-משמעית; האסתטיקה הפורמאלית שלו מפתה את הצופה, לוח הצבעים שלו נעים לעין ואף משכר. אולם בו בזמן הוא מלמד אותנו פרק-יסוד בנושא ה"אחר", הערבי. של זה שאינו מוותר, במרחב הקיום המשותף, על דעתו שלו ואמנותו שלו. אילו ידע חמורו של פואח'רי לדבר כחמורו של בלעם, היינו שומעים מפיו אמירות עזות. חמורו הוא צללית של חמור: שטוח, דמוי תשליל, נטול רגש, לא נע. הוא קלאסי, דמוי אייקון, בעל תוקף כללי.

מתוך דברי דרורה דקל בפתיחת התערוכה

היטלר וחמורו

מאת סוריה קאסימי

דרורה דקל ואשרף פואח'רי מייצגים שתי אישיות אמן שונות מאד זו מזו, שהפוזיציות המתוחות שלהם מצביעות על שוני בלתי פתיר לכאורה בתוך ההתרחשות האמנותית העכשווית בישראל. יהודייה וערבי. גבר ואשה. די בשוני זה להצביע על עולמות חוויה שונים, הנקבעים עם זאת בנקודות רבות על ידי מעגל בעיות אחד – של גירוש, דחיקה אל מעבר לגבול, אבדן זהות ומשברים בזיכרון האישי.

דרורה דקל מתמודדת בעבודתה בין השאר עם נושא השואה. השואה היא פרק בתולדותיה האישיים של דרורה – והשואה נוכחת בישראל בכול. עד עצם היום הזה מעצבים אימת הקץ, הפחד מפני שואה שנייה, את השיח הפוליטי. אי לכך נראה שאי אפשר להימנע כמעט מן המוטיב של היטלר. רקמה על גבי תצלומים רופפים, קאנון הצבעים העז של שחור-לבן, צהוב-אדום, מדגישים את הנושא, מבליטים אותו פלסטית ועם זאת מעלימים אותו לכאורה. הרקע מסמך את החוטים והמלווים מעניקי הצביון – כלב, במבי ועורב – אלה נארגים לדמויות קומפקטיות. צלבים או השפם המוכר לכל מודגשים בצבע ועובי של החוט.

חשיפת דמותו של היטלר, הגולש כמעט לקיטש, מצביע, במסגרת האיכונוגרפיה, על הקשר בין אשם וכפרה. נזירות רוקמות הקדישו עצמן לנושא זה מאות בשנים, והביאו את מלאכת היד המיוחדת הזאת לשיא הפריחה במנזרים. עם זאת מזכירה טכניקת הרקמה גם את מסורת מלאכת היד המזרחית ונוגעת בכך בנושא טופוגרפי. כך נוצרים, בחוט ומחט, תת-טקסטים מסובכים, שיש לטפל בהם הרחק מן הדיון הטכני ברקמה. הפעילות המחשבתית הזאת, המרוכזת בידיים, משפיעה את השפעתה המיוחדת בלא כל תלות בסימנים הנתפסים ביד, שהם סמליים כמעט, לציון תקופת הנאצים.

"הרהורים", שמו של קולל' שברירי על נייר, מציג שתי ידיים, בית במרכזו האפל של צלב על גבי נייר משבצות, ועורב. "הרהורים" מאפשר הצצה בדילמה של חלום שעבר בירושה. שתי הידיים קשורות זו לזו, כל תפר מחובר עם רעהו כעולה או יורד, כפות הידיים מונחות על הנייר מתחת לצלב, מסמנות במחצית התחתונה של התמונה את האמצע, המתחרה ברקמה האדומה ובצבעוניות הוא מוטיב הבית העומד במרכז. העורב השחור מביט למעלה לשמאל לעבר הבית ועוזב את הקצה האדום של קישורי המחט בין שתי הידיים. (...) הבית נמצא אמנם בנקודת ההצטלבות בין מוטות הצלב, אך נותר ברקע לעומת ברירתו של העורב. בשדה אפל עומד הבית מואר וריק, הקווים האדומים, הרקומים גם כאן, מגיעים רק לשולי התחום הקטן הזה ואינם יוצרים קשר החוצה. הבית הזה עזוב. וכתמונת המצב הפנימי הוא מביע העדר בית ואובדן זהות ושורשים. על האובדן הזה יש להתגבר ובעיני דרורה דקל המעגל הוא סמל חשוב. אינסופי. תמיד קיים ניסיון לשקם את השלמות שאבדה. ב"עורב

הוטרוביאני" הוא עומד במרכז הוויכוח האמנותי, לצד הפנייה לתורת היופי הקלאסי באמצעות הגיאומטריה, דווקא אובדן רגש הפרופורציה הנכונה. והביקוש הזה אחר ריכוז ושלמות מקשר את עבודותיה של דרורה דקל לא רק לאלה של פואח'רי, אלא הופכת אצל פואח'רי למוטיב מרכזי.

המעגל והחמור דואגים לזיהוי. סמל המעגל מרים את החמור אל האור. המעגל מתפקד כזרקור. העבודות מתגלות כלולאות הבחנה אדירות ומזכירות בהכנתן האסתטית-פורמלית מוצרי Design. המעגל מדגיש את היותו - שם. המעגל הוא סימן לקשר. בצורת המעגל יש פנייה-אל. המעגל הוא סמל לשמים וסמל לאין-סוף. המעגל הוא הבסיס להקמת אוהלי נודים והופך בכך את הדינמיות, את המצוי בתנועה אינסופית, לסמל. הסימבוליקה של המעגל פונה גם אל תופעת העדר המקום. כל אחת מההפניות האלה נדמית משמעותית לאור מוצאו הערבי של האמן והמעמד המיוחד המוקנה לו ע"י כך בחברה הישראלית. ההתנסות בעבודת הזכרות טראומטית מקשרת בין העבודות של שני האמנים. המעגל של אשרף פואח'רי הוא כבר בגדר הצהרה, המייצגת מבט סוציו-תרבותי אל תחומי בעיה אקטואליים בחברה הישראלית. הרצון לקשרו הדינמיקה המיוחדת, תוך הצצה אל זהותו שלו שקשה למקמה, יצרת לעצמה, בשימושה האובססיבי בסימבוליקת מעגל, תמונה עזה.

עם מוטיב החמור מתחזקת תמטיקה זו ומעוצבת כאן ברוב פירוט, כבהבזק אור מופיעים עיצובים שונים, שמקורם במנטליות שונה ותרבויות שונות. מוטיב החמור הוא או סימן ההיכר של האמן, או אולי ה"אלטר אגו" שלו. חמורו נראה סכמטי, אל-זמני ואוניברסלי, ומרחב האסוציאציות הנובע מכך נרחב, רבגוני ומבלבל. "הדבר היחיד שנשאר הם הזכרונות שלנו. או אולי עלי לומר, זכר הזכרונות שלנו? שכן אלה נדמים כמשתנים בדרך לא מובנת, עד כדי כך שלפעמים איני יודע אפילו מה אני יודע."

כך מדובבת סופי דה סגור את החמור קדישון בסיפור חייו שלו, ברומן שלה "הרפתקאותיו של החמור קדישון". קדישון שלה הוא קודם כל חמור מתגונן. הוא בועט ונושך כאשר מתעללים בו. הוא בורח ליער ומעדיף רעב וקור על עבדות בפרך עד זוב דם. קדישון הוא חמור אמיץ, זריז, גא, אוהב חופש וערום במיוחד. כשאני מתבוננת בתמונות החמור של פואח'רי נראית דמות האופי שעיצבה סופי דה סגור ב-1860 הולמת ביותר. גם אם במטפוריקה המקובלת החמור מצטיין כחיה שניתן לסמוך עליה, המאריך לשאת משא ומחזיק מעמד, הרי חמוריו של פואח'רי עושים רושם שיש להם דברים חשובים לומר ושבראש וראשונה אינם מוכנים לסבול הכול. נדמה שהם מסוגלים להיכנס לדיון ביקורתי בתחומים רחבים ומתערבים בשיח במרץ. הם תמונות-מטפורות מורכבות שהמתבונן לא יכול לעבור על פניהם סתם.

ההיטלרים שלי

דרורה דקל

אני אוספת היטלרים. מדובר באיסוף דיגיטלי. אני מעבדת את הדמויות. אינני מתעללת בהן, להפך: את ההיטלר שלי הפכתי לאייקון, אחר ברוחו. לעתים אני מטפלת רק בפה המשופם, בעיניים. וכן בקווי ההיקף. אני מזהה אותו ממרחק קילומטרים. זה נקרא שפת הגוף. באוסף שלי יש היטלרים צעירים, היטלר כצייר. וגם אחד שמקיים יחסים עם אווה בראון. כאלה שהם לקראת סוף חייהם ואחרים שבהם הוא צועד בצעד צבאי, נואם בבניינים, מחבק ילדים, מרים את ידו לברכה, סוגד לעצמו. את רוב התמונות באוסף אני מצלמת בימי זיכרון לשואה ממסך הטלוויזיה. ויש שאני נוטלת מאוספים אחרים, מארכיונים, סרטים, כתבים וחיבורים. כילדה רציתי להיות "סופרוומאן" ולהרוג אותו. אך עד שהגעתי לכך הרג הוא כבר את כל משפחתה של אמי. אלה שחיו בצ'כיה ואלה שמווינה. דודה פאולה, שחינכה כמה שנים את אמי. סבא ארתור, שמעולם לא ראיתי אותו, אפילו לא בתמונות. לא ראיתי איש מהם בתמונות. גם את אלה אני אוספת מזה שנים.

כשהייתי קטנה, פחדתי שההיטלרים עלולים להתרבות, כי הם אלי בלילה. היום אני משתעשעת בהם במחשב.

יום הזיכרון לשואה / 7 באפריל 2013

